

GÖRÜŞLER / OPINIONS

Veri Tabanlarında Kurumsal Yerelleştirme: PubMed Veri Tabanı LinkOut Hizmeti İle Kurumsal Yerelleştirme Örneği

Institutional Localization in Databases: Institutional Localization Model in PubMed Database via LinkOut Service

*Kasım BİNİCİ**

Öz

PubMed tıp ve sağlık bilimleri alanında en yoğun kullanılan veri tabanıdır. Bibliyografik bir veri tabanı olan PubMed, LinkOut hizmeti ile tam metin erişime de olanak sağlamaktadır. LinkOut hizmeti ile arama sonucunda elde edilen künyelerin tam metin sağlayıcılarına bağlantı yanında, kütüphanenin abone oldukları makalelerin ayrıca gösterilmesi de mümkündür. "Kurumsal yerelleştirme" olarak tanımlanabilecek bu uygulama, arama sonucu elde edilen bibliyografik künyelerin altında tam metin sağlayıcıları ile birlikte kütüphane logosunun gösterilmesi biçiminde gerçekleştirilebilir. Bu hizmet son kullanıcılar açısından bilgiye hızlı, kolay ve etkin erişim anlamına gelmektedir.

Bu çalışmada LinkOut hizmeti ile PubMed veri tabanında kurumsal yerelleştirme anlatılmış, tıp kütüphanelerinin veya tıbbi bilgiye erişim hizmeti veren kurumların bu hizmetten nasıl yararlanabileceği üzerinde durulmuştur.

Anahtar sözcükler: Yerelleştirme, Kurumsal yerelleştirme, Kişiselleştirilmiş kaynak yönetimi programı, PubMed, LinkOut

Abstract

PubMed is a database that most heavily used in the field of medicine and health sciences. It is a bibliographic database and also allows access to the full text via LinkOut service. In a result of the search in PubMed, LinkOut gives links from the bibliographic records to full text providers, and also shows full text articles that owned by the library. This method defined as "institutional localization". In this implication, it is shown full text providers and library via a link in a logo. This service means of the fast, easy and efficient access to the information for end users.

In this study, it is explained institutional localization in PubMed database via LinkOut. It is also emphasized how can use this services medical libraries or medical institutions providing access to information.

Keywords: Localization, Institutional Localization, Personalized Resource Management Program, PubMed, LinkOut

* Araştırma Görevlisi; Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 25240, Erzurum, TÜRKİYE (kbinici@atauni.edu.tr)

Giriş

Günümüzde elektronik kaynaklara erişim, kullanıcıların bilgi ihtiyaçlarını gidermede kütüphanelerin dört duvarına bağımlılığı ortadan kaldırdığından onlar için daha cazip hale gelmiştir (Jeevan ve Padhi, 2006, s. 557). Veri tabanı sağlayıcıları da kullanıcıların bu eğilimlerine paralel olarak değişik hizmetler geliştirmişlerdir. Veri tabanlarında kullanıcı kişiselleştirmesi ve özelleştirmesi bu hizmetler arasındadır. Veri tabanında ve kütüphane sisteminde kullanıcı profili oluşturma, klasör oluşturma, tarama sonuçlarını saklama, e-posta hizmetleri, arayüz özelleştirme, birden çok veri tabanını birlikte arama, diğer e-kaynaklarla bağlantı kurma, atıf tarama ve izleme, kaynakça hazırlama, yazarlar için özelleştirme bu hizmetlerden en bilinenleridir (Bahşişoğlu, 2006). Kullanıcıların bilgiye erişimini kolaylaştıran bu hizmetlerin yazılım teknolojisinin gelişimine paralel olarak çeşitleneceği açıktır.

Veri tabanı sağlayıcılarının kullanıcılara sunmuş olduğu kişiselleştirme hizmetleri abone olunan kurumlar düzeyinde de yapılabilmektedir. Kurumsal yerelleştirme olarak ifade edilebilecek bu hizmetlerin amacı kütüphane kullanıcılarının bilgiye erişimini kolaylaştırmaktır. Örneğin PubMed veri tabanında kütüphaneler, abonelikleri olan (basılı ya da elektronik) künyeler için kişiselleştirme yapabilmektedir. Böylece künyeye iliştilen bir logo ya da başka bir belirteç aracılığıyla kullanıcı kütüphanenin abone olduğu künyeleri tüm sonuçlardan filtreleyebilecek ve tam metine erişim sağlayabilecektir.

Veri tabanlarında sunulan kişiselleştirme olanağı kullanıcılara çeşitli kolaylıklar sağlamaktadır. Bu kolaylıklardan en iyi şekilde yararlanmak için veri tabanlarının kullanımına biraz aşina olmak yeterlidir. Bir tıp kütüphanesinin on veri tabanına abone olduğu varsayılırsa, kullanıcının bunların hepsini tanıyabilmesi, öğrenebilmesi ve veri tabanı sağlayıcıları ile yapılan lisans anlaşmalarını bilmesi elbette ki zordur. Örneğin bazı veri tabanlarında yıl sınırlandırması, bazılarında ise dergi sınırlandırması vardır. Yayıncılar abone olunan dergilere, makalelere erişim izni verirken aynı zamanda kütüphanenin abone olmadığı (abone olunan paketin dışındaki) yayınlara da aynı arayüzde tarama olanağı vermektedir. Her bir veri tabanının kullanım ve lisans koşullarını bilmeyen kullanıcılar bazen yanlış bir çıkarımda bulunabilirler. Yapılan tarama sonucunda, kullanıcı kütüphanenin erişim izni olmayan bir makalenin tam metnine tıkladığında erişim sağlayamayacaktır. Kullanıcı birkaç kez aynı durumla karşılaştığında bu veri tabanına aboneliğin olmadığı düşüncesi ile kullanımdan vazgeçebilir. Bu, kütüphanelerin danışma birimlerinin sıkça karşılaştıkları bir durumdur.

Literatür taraması için en uygun olan yöntem bibliyografik veri tabanlarından tarama yapmaktır. Teknolojik gelişmelerin verdiği olanaklar sayesinde günümüzde bibliyografik veri tabanlarında yer alan makale künyelerinden tam metin sağlayıcılarına bağlantılar konulmaktadır. Bu sayede kullanıcı makalenin tam metnine ilgili veri tabanına gitmeksizin erişim sağlamaktadır. Yukarıda vurgulandığı gibi kullanıcı üyesi

olduğu kütüphanenin abone olduğu e-dergileri bilmeyebilir. Bazen ücretsiz erişim (açık erişim) bağlantısı olan makaleyi temin etmek için kullanıcıların kütüphaneye müracaat ettiklerine ve hatta kütüphaneler arası işbirliğinden (ILL) bile istek yaptıkları durumlarla karşılaşmaktadır. Veri tabanlarında yerelleştirme tam da bu noktada ön plana çıkmaktadır. Çünkü kullanıcılar abone olunan veya ücretsiz erişim bağlantısı olan dergileri bilmeyebilir veya logolarını tanımayabilir. Fakat her kullanıcı üyesi olduğu kütüphanenin veya kurumun logosunu tanıır. Veri tabanında erişim sağladığı makale künyesi altında kurumun logosunu gördüğünde, kütüphanesinden bu makaleye erişim izni olduğunu anlayacaktır.

Aslında geleneksel olarak kütüphaneler sahip oldukları basılı eserlere damga, mühür veya kaşelerini basarak bu eserlere sahip olduklarını belirtmektedir. Bu işlem bir anlamda aidiyetin bir göstergesidir. Fakat e-veri tabanlarında bu farklı bir şekilde uygulanmaktadır. Veri tabanı sağlayıcıları kütüphanenin e-makalelere erişim sağladığını belirtmek için, veri tabanı web sayfası arayüzünün uygun bir alanına, çoğu zaman kullanıcıların dikkatini çekmeyen, kütüphane tarafından sağlandığını belirten bir yazı yazmakta veya kütüphanenin logosuna yer vermektedir. Bu yazı ya da logo veri tabanı içeriğinin tamamına erişim anlamına gelmediğinden, erişim izni olan dergilerin ve makalelerin önüne genellikle yeşil bir buton koymaktadırlar. Erişim izni olmayan makalelerin önündeki butonun rengi ise genellikle gridir. Bu renk uygulaması nerdeyse bütün veri tabanlarında standart bir uygulama olmasına karşın, kullanıcılar tarafından algılanması kolay olmamaktadır. Kütüphaneler e-kaynaklarda da aidiyetini göstermek için veri tabanı sağlayıcılarından abone oldukları makalelerin/kitapların künyelerine yeşil buton yerine kütüphanenin logolarını iliştirebilmelerini isteyebilirler. Böylece erişilebilen parçaların kullanıcı tarafından algılanması daha kolay olacaktır. Bunun somut örneğini PubMed veri tabanında görmek mümkündür. PubMed'i geliştirenlerin sunmuş oldukları LinkOut hizmeti sayesinde kütüphane abone olduğu makale künyelerine logosunu iliştiyerek bu kaynaklara sahip olduğunu gösterilebilmektedir. Bu şekilde veri tabanında kurumsal olarak kişiselleştirme veya daha doğru bir ifadeyle yerelleştirme yapılabilmektedir.

PubMed

Önceki adı Index Medicus yeni adı PubMed olan MEDLINE veri tabanı (Greenberg, 2009, s. 108) gelecekte daha yenilikçi gelişmeleri vadetmektedir. PubMed Ocak 1996 yılında Entrez erişim sistemi üzerinden MEDLINE veri tabanına tam erişim sağlayarak deneme yayınına başlamıştır. Deneme erişimi ilanı Nisan 1997 de PubMed web sayfasından kaldırılmış, 26 Haziran 1997 tarihinde bir Capitol Hill Press konferansında PubMed üzerinden MEDLINE veri tabanına ücretsiz erişim resmen duyurulmuştur. Kısa sürede büyük gelişmeler gösteren PubMed yayın hayatının ilk yıllarında MeSH (Medical Subject Headings)'i de sisteme dâhil ederek taramalarda kolaylık sağlayacak uygulamalar başlatmıştır. 2000 yılında beta sürümü yayınlayarak LinkOut gibi hizmetlerle makalelere

tam metin erişim sağlayan bağlantılar oluşturulmuştur. 2001 yılında ise kütüphanelerin PubMed veri tabanında LinkOut hizmetini kullanarak tam metin makalelere erişim bağlantısını kullanma olanağı tanınmıştır (Binici, 2010, s. 44; Canese, 2006). Hızlı gelişim gösteren PubMed kapsam olarak yaşam bilimleri dergilerinden, elektronik kitaplardan ve MEDLINE veri tabanından 20 milyondan fazla bibliyografik kayıt içermektedir (NCBI, 2011d).

Ulusal Tıp Kütüphanesi (National Library of Medicine-NLM)'nin bir bilgi erişim hizmeti olan PubMed, NLM bünyesinde bulunan Ulusal Biyoteknoloji Bilgi Merkezi (National Center for Biotechnology Information-NCBI) tarafından geliştirilmiştir. PubMed, MEDLINE ve diğer kaynaklardan, 1950 yılından günümüze dek tıp ve sağlık bilimleri konusundaki dergilerden konu taraması olanağı sunan serbest erişimli bibliyografik bir veri tabanıdır. Temelinde bibliyografik bir veri tabanı olmasına rağmen, PubMed, LinkOut servisi aracılığıyla tam metin veri tabanı sağlayıcılarına ve yayıncılarına bağlantı verip kaynağa erişimi kolaylaştırmaktadır. PubMed ayrıca kanıta dayalı tıp konusunda filtreleme yapıp, bu alandaki kaynaklar içerisinde tarama yapabilmeye olanağı da sağlamaktadır (NCBI, 2008).

PubMed dünyanın en yoğun olarak kullanılan tıp ve sağlık bilimleri alanında bir veri tabanıdır (Coletti ve Bleich, 2001, s. 317). Illinois Üniversitesi Peoria Tıp Kütüphanesinde yapılan bir ankette, kullanıcıların % 53'ünün haftada en az bir kez MEDLINE veri tabanında arama yaptıkları saptanmış, buna karşın diğer veri tabanlarını çok daha az kullandıkları görülmüştür (De Groote ve Dorsch, 2003, s. 233). Benzer bir bulgu Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesinde de elde edilmiştir. Doğan (2007, s. 56), sağlık bilimleri alanında çalışan akademisyenlerin elektronik veri tabanı kullanımı üzerine yapılan araştırmada akademisyenlerin her gün (%32,4) ve haftalık (%44,4) olarak en fazla kullandıkları veri tabanının MEDLINE-PubMed olduğunu saptamıştır. Araştırmacıların diğer veri tabanlarını daha az kullandıkları araştırmacının diğer sonuçları arasındadır.

PubMed, kapsamı itibarıyla tıp ve sağlık bilimleri alanının en önemli ve yaygın veri tabanıdır. Bu bağlamda kütüphanelerin söz konusu veri tabanından LinkOut hizmeti ile kullanıcılarına bilgiye doğrudan, kolay ve hızlı erişim hizmeti sağlaması mümkündür. Tıp araştırmacılarının bu veri tabanını en fazla kullandıkları göz önüne alınırsa, tıp kütüphanelerince LinkOut'un aktif hale getirilmesi kaçınılmaz görünmektedir.

LinkOut Hizmeti

NLM'nin geliştirmiş olduğu ve PubMed veri tabanı kapsamında çalışan LinkOut servisi kolay kullanılabilir, uygun maliyetli bir kaynak yönetimi programı olarak PubMed kapsamında indekslenen makalelere ve ilgili bilgi kaynaklarına doğrudan erişim kolaylığını sağlayan bir bağlantı hizmeti verir. LinkOut programı kütüphanelerin sahip oldukları elektronik ve basılı derlemelerini yönetmelerini sağlamaktadır. Programın çalışma biçimi PubMed'deki bibliyografik künyeler ile LinkOut kaynakları arasında bağlantı kurmaktır (NCBI, 2010a). Bunlar kütüphanenin basılı veya elektronik süreli

yayın dermeleri (Library Holdings), tam metin veri tabanları (Online Full Text) ve PubMed'in bağlantı sağladığı diğer e-kaynaklardır. Ayrıca PubMed birçok ücretsiz tam metin makalelere de (Highwire Pres, PubMed Central) erişim için bağlantı vermektedir. NLM, kütüphanelere bu hizmeti ücretsiz olarak sunmaktadır.

LinkOut, kullanıcılara hangi künyelerin mevcut olduğunu ve hangisinin kütüphanelerinden temin edilebileceğini sağlayan bir köprüdür (Kelly, 2006, s. 69). LinkOut'un bu hizmeti sadece kaynağa erişimi sağlayan bir araç olmayıp, Schott'un (2004, s. 5) dile getirdiği gibi, aynı zamanda en iyi sağlık bilimleri kütüphanelerinin süreli yayın dermelerini bir araya getiren bir toplu katalogdur. Gerçekten de günümüzde LinkOut için tıp alanındaki süreli yayınların toplu kataloğu demek çok yerinde olacaktır. 13 Haziran 2011 tarihi itibarıyla LinkOut hizmetini kullanarak kaynaklarına erişim hizmeti veren 3306 sağlayıcı kurum (kütüphane ve yayinevi) bulunmaktadır (NCBI, 2011c). Tıp literatürünü sağlayan bu kadar kurumu bir araya getiren PubMed veri tabanında yerelleştirme yapılarak kütüphane kaynakları tanıtılabilmektedir. Böylece kullanıcının PubMed'te yaptığı tarama neticesinde elde ettiği künyelerden önce kendi kütüphanesinde olan kaynakları elde etmesi, kütüphanenin abone olmadığı diğer kaynakların da hangi kütüphanelerde olduğunu öğrenebilmesi ve bu kaynakları ILL aracılığıyla temin etmesi mümkündür.

LinkOut Nasıl Çalışır?

LinkOut servisi OpenURL standardı üzerinde çalışmaktadır. OpenURL bir üst veri iletim standardı olup kaynak ve bağ çözümleyici arasındaki üst verinin sözdizimini (syntax) ve iletişimini düzenler. OpenURL bir ANSI/NISO standardı olarak çıkmıştır (Yılmaz, 2006, s. 314). Kütüphaneler PubMed veri tabanının sağlamış olduğu arayüz uygulamasına süreli yayın bilgilerini yükleyerek bu hizmetten yararlanabilecekleri gibi OpenURL link çözücü programları (SFX, 360 Link, TOUR, Ulakbağ ...) da kullanabilirler. Her iki uygulamada da OpenURL standardı ile desteklenen LinkOut, kaynak ile hedef arasındaki bağlantı kurmakta, yani bibliyografik künyeden tam metin makalelere doğrudan erişim olanağı vermektedir.

LinkOut, PubMed veri tabanında yer alan bibliyografik kimliklerden katılımcı kütüphanelerin çevrimiçi tam metin makale aboneliklerine ve yerel basılı kaynaklarına ya da kurum tarafından kullanılan bir OpenURL tabanlı servis (bağ çözümleyici) sağlayıcısına bağlantı verir. Yapılan ayarlamalar sonucunda PubMed'te kurum tarafından kaydedilen makalelere özel bağlantılar atanır. Bu özel bağlantılar sayesinde kullanıcı gerekli ek bir arama yapmadan LinkOut sayesinde kaynaklarına doğrudan erişim sağlar.

LinkOut'un Kurulumu

LinkOut'un kurulumu çok kolay olup birkaç adımdan oluşmaktadır. LinkOut'un nasıl kullanılacağı ve nasıl kurulacağı hakkında detaylı bilgi LinkOut'un web sayfasında

mevcuttur (NCBI, 2011a). Hizmetten yararlanmak isteyen kütüphaneler NLM ile e-posta aracılığıyla irtibata geçip hesap açtırmaları gerekir. Hesap aktif olduktan sonra kütüphaneler PubMed’te kurumsal yerelleştirme yapabilirler. Yerelleştirmenin nasıl yapılacağı ise LinkOut için hazırlanan yardım kılavuzunda adım adım anlatılmıştır (NCBI, 2010b).

LinkOut’ta Sunulan Kütüphane Bağlantıları

Kütüphaneler yapacakları yerelleştirme ile veri tabanında yer alan künyelerden dermelerinde bulunan makalelere üç şekilde bağlantı verebilirler (NCBI, 2010b). Bunlar:

1. Çevrimiçi tam metin makaleler için kütüphanenin tam metin sağlayıcılarına bağlantı,
2. Kütüphanenin basılı dermesindeki kaynaklara bağlantı,
3. Kütüphanenin bağ çözümleyicisine veya diğer yerel servisine (örneğin belge sağlama, katalog) bağlantıdır.

Kullanıcı PubMed’te çevrimiçi bir makale bağlantısına veya yerel bir bağ çözümleyici bağlantısına tıkladığında, kaynağa erişim durumu kütüphane ve tam metin sağlayıcıları arasında önceden var olan lisans anlaşmalarına (IP kontrollü veya şifre korumalı bağlantı) dayanarak gerçekleşmektedir. Eğer makalenin bağlantısı belge sağlama hizmetini veren bir otomasyon sistemine (yerel servislere) entegre edilmişse kullanıcı ek bir veri girişi yapmadan kaynağı belge sağlama biriminden doğrudan isteyebilecektir. Eğer makalenin bağlantısı basılı dermeye iliştilmiş ise LinkOut bağlantısı kaynağın binada bulunduğu yerin adresini verir. Kütüphanelerin bu işlemi gerçekleştirebilmeleri için basılı ve tam metin makaleler için ayrı ayrı iki logo hazırlamaları gerekecektir. E-makaleler için tam metin veya e-kopya (online), basılı dermedeki makaleler için ise basılı (in print) gibi açıklayıcı ifadelerin yer alması, ayrıca kurumun ismi belli olacak şekilde logolarda yer alması, kullanıcıların logoyu fark etmeleri açısından önemlidir (Resim-1).

Kütüphane Dermelerine Bağlantı Verme

Kütüphanenin tam metin sağlayıcılarına, basılı dermesine veya link çözücü programına bağlantı sağlanabilmesi için kütüphanelerin LinkOut üzerinden veya harici araç aracılığıyla LinkOut programına katılma (hesap açtırma) zorunluluğu vardır. Bağlantılar üç yöntemle yapılabilir ve kütüphane tarafından birinin seçilmesi gerekmektedir (NCBI, 2010b).

1. *LinkOut: Kütüphane Dergi Dermesini Kayıt Programında Yönetme:* Burada web tabanlı, şifre korumalı bir arayüzden bağlantı sağlanarak, daha önce hazırlanmış çevrimiçi dergi ve sağlayıcıların listesi elde edilmektedir. Bu yöntemle çevrimiçi

dergilerin ve mevcut yılların onay kutusu seçilerek kurumun sahip olduğu dergi dermesi tanıtılmaktadır. Basılı dergiler için ise harici olarak belli bir standarda göre hazırlanan verilerin sisteme yüklenmesi gerekmektedir. Bu yöntem ile basılı ve/veya çevrimiçi dergiler için yapılan kayıtlara, LinkOut tarafından bağlantı adresleri oluşturulmaktadır.

- 2. Yerel LinkOut: Bir Link Çözücü Kullanılarak Kütüphane Dergi Dermesinin Yönetimi:** Bu yöntemde PubMed'deki kaynaklardan kütüphanenin abone olduğu tam metin sağlayıcılarına doğrudan bağlantı yoktur. PubMed'deki bağlantı bir link çözücü programına yönlendirilmektedir. Bu yöntem iki aşamalıdır: Birinci aşamada link çözücüye bağlantı sağlanmakta, ikinci aşamada ise link çözücü aracılığıyla tam metin makaleye erişim veya kütüphane kataloğuna yönlendirme yapılmaktadır.
- 3. Dış Araç (Outside Tool):** Bu yöntemle harici araç aracılığıyla PubMed'deki bütün bibliyografik kayıtların altında kütüphanenin bağlantısı veya logosu görünmektedir. Burada adresler OpenURL servisi aracılığıyla desteklenerek link çözücü aracılığıyla bağlantı sağlanmaktadır.

Kaynaktan hedefe bağlantının (küyeden tam metine erişim) sağlandığı bu üç yöntemden birine kütüphaneler karar vermek zorundadır (Tablo I). Bu bağlantı yöntemlerin belirlenmesinde kütüphanenin türü, derme büyüklüğü, kullanıcı profili, belge sağlama hizmetleri gibi faktörler etkilidir.

Tablo I. LinkOut, Yerel LinkOut ve Dış Araç Özelliklerinin Karşılaştırılması

	LinkOut	Yerel LinkOut	Dış Araç
Dergilerin tanıtılması	Veri girişi	XML dosyası	Kayıt yapılmamakta
Küt. dergilerinden taramanın daraltılması	Evet	Evet	Hayır
My NCBI hesabından filtre uygulaması	Evet	Evet	Hayır
Logonun kütüphane dermesini tanıması	Evet	Evet	Hayır
Her kayıttan link bağlantısı	Hayır	Hayır	Evet
Farklı logo (basılı veya elektronik)	Evet	Mümkün	Hayır
Çevrimiçi tam metin bağlantı	Evet	Servise bağlı	Servise bağlı
3.parti link çözücü program tabanlı	Hayır	Evet	Evet
Dergi kapsamı	LinkOut sağlayıcıları	Servis bilgileri	Servis bilgileri
Özel URL ile etkinleştirme	holding=	holding=	otool=
PubMed kullanım istatistikleri	Evet	Evet	Evet
PubMed IP doğrulaması gerçekleştirir	Hayır	Hayır	Hayır

Kaynak: (NCBI, 2010b)

Örneğin, geniş bir süreli yayın dermesine sahip olan, bir link çözücü programı geliştiren ve belge sağlama hizmeti veren ULAKBİM, PubMed veri tabanında bu hizmetten yararlanırken dış araç (Outside Tool) yöntemini kullanmaktadır. Kurumun LinkOut'un Outside Tool hesabında PubMed'deki bütün kayıtların altında kurumun logosu yer almaktadır (Şekil 1). Kullanıcı ilgili kaydın ULAKBİM'de olup olmadığını öğrenmek için bağlantıya tıkladığında Ulakbağ link çözücü programına erişim sağlayacaktır. Bu program aracılığıyla kaynağın ya tam metnine ulaşacak ya da süreli yayın kataloğuna yönlendirecektir (Yılmaz, 2006, s. 317).

Kütüphane Logosunun PubMed'de Aktif Edilmesi

Kütüphane logosunun PubMed'deki kayıtlara iliştilirilebilmesi için basılı ve elektronik makaleleri ifade etmek üzere ayrı ayrı tasarlanan belirli ölçütteki logoların LinkOut'a tanıtılması gerekmektedir. Ayrıca kullanıcının tarama sonucunda logoyu görebilmesi için kuruma özel hazırlanmış (yerelleştirilmiş) ve paylaşımına açılmış bir URL adresinden PubMed'e bağlantı sağlanması gerekmektedir. Aşağıda yerleştirilmiş bir URL örneği verilmiştir. Oluşturulan bu URL kütüphanenin web sayfasında yayımlanmalıdır. Ayrıca kütüphane kullanıcılarına web sayfalarında PubMed adresini güncelleştirmeleri konusunda bilgi verilmelidir (NCBI, 2010b). Bu sayede yerleştirilmiş PubMed veri tabanının

The screenshot shows the PubMed interface with search results for 'DNA'. The first result is 'A new remedy in pathology practice: molecular solution to sample mix-up.' with a Turkish abstract. The second result is 'A mother and son with Noonan syndrome resulting from a PTPN11 mutation.' with a comment on the first result. The page includes filters for 'All (1140802)', 'Ataturk University (49)', and 'Review (82817)'. There are buttons for 'Find related data', 'Database: [Select]', 'Find Jams', 'Search details', 'Search', and 'Recent activity'. A search bar at the bottom right contains 'DNA (1140802)'. Two callout boxes with arrows point to the ULAKBİM logo in the search results and the search bar area.

Şekil 1. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi İçin Yerleştirilen PubMed Veri Tabanı

kullanımı yaygınlaşacak, buna bağlı olarak dermenin kullanımı da artacaktır. Resim 1’de PubMed veri tabanında kütüphane logosunun aktif edilmesine ilişkin bir URL adresi örneği açılımla gösterilmiş ve bu örneğe göre Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi için yerleştirilmiş bir URL örneği verilmiştir. Bu URL den bağlantı sağlandıktan sonra yapılan tarama neticesinde PubMed veri tabanının kurumsal olarak yerleştirildiği görülmektedir (Şekil - 1).

Örnek URL:

http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed?myncbishare=MyNCBIusername&holding=NameAbbr_ffft_nde

Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi İçin Yerleştirilen URL Örneği:

http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed?myncbishare=atauni&holding=itraullib_ffft_nde

Açıklama:

[http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed?](http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed?myncbishare=MyNCBIusername)

PubMed veri tabanının URL adresi

myncbishare=MyNCBIusername

Paylaşım açılan MyNCBI kullanıcı hesabı, MyNCBIusername yazan kısma paylaşım açılan kullanıcı adı yazılmalıdır. Bu kullanıcı hesabında gerekli bazı ayarların yapılması gerekmektedir. MyNCBI profilinde yapılan özelleştirmeler paylaşım açılmalıdır.

&holding=NameAbbr

NameAbbr yerine Kütüphanenin LinkOut için açmış olduğu hesapta, kütüphaneye verilen LinkOut kullanıcı adı yazılmalıdır.

_ffft

Ücretsiz tam metin (Free Full-Text) makalelerin altında da kurumun logosu görünmek isteniyorsa adrese “_ffft” ifadesi eklenmektedir.

_nde

Kaynağın altında yayınevleri veya ücretsiz tam metin sağlayıcılarının logolarının görünmesi istenmiyorsa URL ye “_nde” ifadesi eklenerek bu logolar elenir. Bu şekilde künyenin altında sadece kütüphanenin logosu görünecektir.

Türkiye’de Durum

13 Haziran 2011 tarihi itibarıyla LinkOut servisini kullanan 2591 kütüphane bulunmaktadır. Bunlardan 16 tanesi Türkiye’de bulunan üniversite kütüphaneleridir (NCBI, 2011b). Aynı tarih itibarıyla harici bir araç (Outside Tool) kullanılarak LinkOut hizmetini veren 801 kurum bulunmaktadır. Türkiye’de bu yöntemi kullanarak hizmet

veren kurum ise sadece ULAKBİM'dir (NCBI, 2011d). LinkOut hizmetinden yararlanan bu 17 kurumun web sayfasında yaptığımız incelemede web sayfalarında PubMed veri tabanına vermiş oldukları URL'ler incelendiğinde herhangi bir yerelleştirme yapılmadığı saptanmıştır. Dolayısıyla kullanıcıların bu hizmetten yararlanmaları söz konusu olamaz. Tahminimiz bu kurumlara (birkaç tanesi hariç) abone oldukları bir veri tabanı sağlayıcısı tarafından LinkOut'dan bir hesap açılması teşvik edilmiştir. Açılan LinkOut hesabından sonra veri tabanı sağlayıcısı kurumlara abonelik yaptırdığı veri tabanından PubMed'in dizinlenmiş olduğu dergileri LinkOut'a tanıtmayı kendisi üstlenmiştir. Söz konusu kurumlar logolarını LinkOut'a kaydetmedikleri, URL'de yerelleştirme işlemini yapmadıkları ve abone oldukları diğer veri tabanlarından, PubMed'de dizinlenen dergilerini tanıtmayı gerçekleştirmedikleri görülmüştür.

Sonuç

PubMed veri tabanı LinkOut servisi sayesinde kurumsal olarak yerleştirildiğinde kullanıcılar için büyük bir kolaylık getireceği ve memnuniyet oluşturacağı kuşkusuzdur. Kütüphaneler, tıp ve sağlık bilimleri alanında dünyanın en fazla kullanılan PubMed veri tabanından tam metin sağlayıcılarına, basılı dermelere veya link çözücü programlarına bağlantı sağlayabilirler. Bu şekilde yerleştirilen veri tabanı kaynaktan hedefe erişimi kolaylaştırmaktadır. Örneğin bir kullanıcının yerleştirilmiş PubMed veri tabanından bir tarama yaptığı düşünülürse; arama sonucunda kütüphane logosunun, abone ya da satın alınan basılı veya elektronik tam metin makalelerin künyelerine bağlandığı görülecektir. Arama sonucunda bir sekmede kütüphane dermesinde mevcut olan kayıtları filtreleyebilir (Resim - 1). Kullanıcı sekmeyi veya logoları tıklayarak mevcut makalelere hızlıca erişebilir. Bu şekilde makalelere erişim sağladıktan sonra kullanıcı kütüphanede mevcut olmayan makalelere de erişmek isteyebilir ve bu makalelerin bulunduğu kütüphanelerin bilgisini aynı veri tabanından öğrenebilir. Ayrıca bu makaleler kütüphanelerin belge sağlama servisi kullanılarak PubMed aracılığıyla doğrudan istenebilir. Bunun gerçekleşmesi için LinkOut'un bir link çözücü programla belge sağlama hizmeti programına entegre edilmesi gerekir. Link çözücü programı PubMed veri tabanı ile belge sağlama programı arasında bir köprü vazifesi görmektedir.

2001 yılından itibaren PubMed üzerinde kütüphanelere LinkOut hizmeti veren NLM tıbbi bilgiye erişim hizmetini ücretsiz olarak vermektedir. Kütüphaneler LinkOut hizmetini kullanarak PubMed veri tabanını kurumsal olarak yerelleştirme olanağına sahiptirler, böylece kullanıcılar için mevcut kaynaklara kesintisiz ve engelsiz erişim sağlanabilmektedir. Aslında PubMed'deki bu yerelleştirme modeli diğer veri tabanları sağlayıcıları tarafından veri tabanlarında da uygulanabilmelidir. Kullanıcı kitlesi için çevrimiçi kaynakların yerleştirilmesi, araştırmacılar ve kütüphaneciler için giderek vazgeçilmez bir özellik olmaya başlamıştır.

Öneriler

PubMed veri tabanı sağlık konusunda araştırma yapanlar tarafından en fazla kullanılan

bir veri tabanıdır. Günümüzde 3306 sağlayıcı (kütüphane ve yayınevi) PubMed'de dizinlenen makalelere LinkOut ile erişim sağlamaktadır. Türkiye'de LinkOut'a hesap açtıran 17 kütüphane yerelleştirme işlemini henüz yaptıramamıştır. Türkiye'de tıp alanındaki akademisyenlere etkin ve hızlı bir bilgi erişim hizmetinin verilebilmesi için tıp kütüphaneleri PubMed veri tabanında yerelleştirme yapmalıdır. Ayrıca uzman kütüphaneciler tarafından veri tabanı ve yerelleştirme özelliklerinin kullanım eğitimi araştırmacılara verilmelidir.

Çalışmanın sonucunda Pub-Med veri tabanının daha verimli kullanılabilmesine yönelik şu önerilerin getirilmesi mümkündür:

LinkOut hizmeti, geliştirilen projeler aracılığıyla tıp kütüphaneleri tarafından hayata geçirilebilir.

Yerelleştirilen PubMed veri tabanının URL adresi kütüphane web sayfasının kolay erişilebilir bir alanında duyurulmalıdır.

Yerelleştirilen PubMed veri tabanının kullanımını yaygınlaştırmak için afiş ve broşürler hazırlanabilir.

Uygulamaya geçirilen LinkOut hizmeti sayesinde Türkiye'de bir türlü hayata geçirilemeyen süreli yayın toplu kataloğunun tıp ve sağlık bilimleri bölümünün alt yapısı, en azından PubMed'te dizinlenen dergiler bağlamında gerçekleştirilmiş olur. Bu uygulama ILL hizmetinin daha aktif ve verimli gerçekleştirilmesinde etkili olacaktır.

Yerelleştirilmiş aynı URL'yi iki veya daha fazla kurum paylaşabilir. Bu hizmetin sonucunda kurumlar e-dergi alımında da işbirliğine gidebilir ve aranan kaynakları ILL aracılığıyla sağlayabilir.

Süreli yayın denetim programları olmayan kurumlar LinkOut aracını kullanarak dergilerine erişim sağlayabilir.

Özellikle kütüphanelerde basılı dergilerin kullanım istatistiklerinin tutulması zordur. Yerelleştirilmiş PubMed LinkOut hesabında kullanım istatistiklerini elde etmek mümkündür. LinkOut'un sunmuş olduğu istatistiksel bilgilerle kütüphaneler tıp alanındaki süreli yayın dermelerini değerlendirebilirler.

"Kurumsal yerelleştirme"ye ilişkin genel bir öneri olarak, bilgi kaynaklarının arttığı günümüzde bibliyografik veri tabanı hazırlayan kurumların, kütüphanelere ve yayınevlerine kurumsal yerelleştirme olanağı vermeleri gerektiği söylenebilir. Özellikle derleme işlevi nedeniyle geniş bir dermeye sahip milli kütüphaneler, kurumlara kataloglarında kurumsal yerelleştirme yapabilme imkânını sağlayacak hizmetler tasarlamalıdır. Ulusal toplu kataloglarda ya da bibliyografyalarda kurumsal yerelleştirme yapılarak kullanıcılara ihtiyacı olan bilgi kaynağına daha hızlı erişim fırsatı sağlanmış olacaktır.

Kaynakça

- Bahşıoğlu, H. K. (2006). E-kaynaklar kullanımının akademik çalışmalara sağladığı kolaylıklar. *Akademik Bilişim 2006 + BilgiTek IV 9-11 Şubat 2006 Pamukkale Üniversitesi Denizli* 06 Mart 2011 tarihinde <http://ab.org.tr/ab06/bildiri/133.doc> adresinden erişildi.
- Binici, K. (2010). *Tıp ve sağlık bilimleri alanında Türkiye’de yayınlanan akademik süreli yayınlarda niteliği etkileyen nedenler ve kaliteyi yükseltme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Canese, K. (2006). PubMed Celebrates its 10th Anniversary! *NLM Technical Bulletin, Sep-Oct, (352):e355*.
- Coletti, M. H. ve Bleich, H. L. (2001). Medical Subject Headings used to search the biomedical literature. *Journal of the American Medical Informatics Association, 8*, 317–323.
- De Groote, S. L. ve Dorsch, J. L. (2003). Measuring use patterns of online journals and databases. *Journal of the Medical Library Association (JMLA), 91(2)*, 231–241.
- Doğan, S. C. (2007). *Tıp akademisyenlerinin elektronik veritabanı ve elektronik dergi kullanımları: Hacettepe Üniversitesi örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Greenberg, S. J., Gallagher, P.E. (2009). The great contribution: Index Medicus, Index-Catalogue, and IndexCat. *Journal of the Medical Library Association (JMLA), 97(2)*, 108–113.
- Jeevan, V. K. J. ve Padhi, P. (2006). A selective review of research in content personalization. *Library Review, 55(9)*, 556–586.
- Kelly, D. R. (2006). Implementing a personalized resource management program for a small medical library by using LinkOut. *Medical Reference Services Quarterly, 25(3)*, 77–85.
- NCBI. (2008). *PubMed*. 10 Mart 2010 tarihinde <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/corehtml/query/static/overview.html#Introduction> adresinden erişildi.
- NCBI. (2010a). *LinkOut*. 13.11.2010 tarihinde <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/linkout/doc/linkout.html> adresinden erişildi.
- NCBI. (2010b). *Linkout help: information for libraries*. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK3808/pdf/lib.pdf> adresinden erişildi.
- NCBI. (2011a). *LinkOut*. 13 Haziran 2011 tarihinde <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/projects/linkout/doc/linkout.html> adresinden erişildi.
- NCBI. (2011b). *LinkOut libraries by region*. 13 Haziran 2011 tarihinde http://www.ncbi.nlm.nih.gov/projects/linkout/journals/htmllists.cgi?type_id=10 adresinden erişildi.
- NCBI. (2011c). *LinkOut providers*. 13 Haziran 2011 tarihinde http://www.ncbi.nlm.nih.gov/projects/linkout/journals/htmllists.cgi?type_id=6 adresinden erişildi.
- NCBI. (2011d). *PubMed.gov U.S. National Library of Medicine National Institutes of Health*. 13 Haziran 2010 tarihinde <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed> adresinden erişildi.
- Schott, M. J. (2004). PubMed enhancements: fulfilling the promise of a great product. *Medical Reference Services Quarterly, 23(4)*, 1–11.
- Yılmaz, M. U. (2006). Bağ çözümleyiciler ve ULAKBİM Ulakbağ çözümü. A. Yıldızeli ve H. K. Bahşıoğlu (Yay. Haz.) *Bilimsel İletişim ve Bilgi Yönetimi Sempozyumu: Bildiriler ÜNAK’06: 12-14 Eylül 2006 Ankara* içinde (ss. 355). Ankara: ÜNAK.